

Barbara Kołodziejska

Region lubuski - nowy obszar kulturowy

Studia Etnologiczne i Antropologiczne 4, 169-178

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Kołodziejska

Zielona Góra

Region lubuski – nowy obszar kulturowy

Region lubuski to pojęcie nowe, mające jednak półwiekowy rodowód. Określenie „lubuski” pochodzi od historycznej nazwy: Ziemia Lubuska, które to miano zostało przywołane przez historyków po drugiej wojnie światowej na oznaczenie powiatów ziem zachodnich przyłączonych do województwa poznańskiego. Był to obszar prawobrzeżnej części Ziemi Lubuskiej, sąsiednich powiatów Śląska – na południu, dawnej Nowej Marchii – na północy, Wielkopolski – na wschodzie¹.

Ziemia Lubuska zawdzięcza swą nazwę grodowi Lubusz, leżącemu na lewym brzegu Odry. Był to gród plemienia zapisanego w źródłach zachodnioniemieckich pod nazwą Leubuzzi, to znaczy Lubuszanie. W przeszłości Ziemia Lubuska obejmowała terytorium pomiędzy Śląskiem a Pomorzem i Wielkopolską a Brandenburgią. Ten przejściowy charakter nadał jej kluczowe znaczenie w walce o utrzymanie zachodniej granicy Polski².

Ta historyczna nazwa przeszła na województwo zielonogórskie, powołane mocą ustawy z dnia 28 czerwca 1950 roku³, mimo iż jego obszar nie pokrywał się w pełni ze wspomnianymi powiatami województwa poznańskiego. Fakt ten miał znaczenie symboliczne: nadał nazwę nowej jednostce terytorialnej, sugerował odrębność regionalną.

¹ *Ziemia Lubuska*. Red. M. S c z a n i e c k i, S. Z a j c h o w s k a. T. 3: *Ziemia Staropolski*. Poznań 1950, s. 5.

² G. L a b u d a: *Ziemia Lubuska w dziejach Polski*. W: *Ziemia Lubuska...*, s. 71.

³ Art. 4, p. 1 i 2 ustawy z dnia 28 czerwca 1950 roku o zmianach podziału administracyjnego państwa, Dziennik Ustaw PRL nr 28 (Warszawa, 6 lipca 1950 r.).

Jednostka administracyjna stała się więc punktem wyjściowym kształtowania się nowego regionu. Nazwy historyczne bowiem nadawane nowym jednostkom administracyjnym, nasycone konkretnymi treściami, posiadają regionotwórczą moc, przenikając do jednostkowej i zbiorowej świadomości⁴. Jednakże nadanie danemu obszarowi jakiejś nazwy samo w sobie nie utworzy regionu; musi się on historycznie ukształtować⁵.

Region lubuski kształtował się w wyniku procesów politycznych i kulturowych, dokonujących się w okresie powojennym. Wyodrębnianie się regionu nastąpiło ze względu na cechy kulturowe ludzi zamieszkujących to terytorium. Zasadniczym zatem wyznacznikiem regionu był czynnik ludzki⁶ – współcześni mieszkańcy województwa zielonogórskiego, mający bezpośredni wpływ na kierunek rozwoju tego terenu. Przynależność do nowego regionu wyraziła się samookreśleniem jego mieszkańców, którzy zaczęli nazywać siebie Lubuszanami. Mimo iż po reformie administracyjnej w 1975 roku województwo zielonogórskie zaczęto nazywać Środkowym Nadodrziem – określenie niezbyt trafne, bo stwarzające pozory jednostki geograficznej – nazwy: ziemia lubuska i Lubuszanie przetrwały do dziś.

W artykule pragnę zasygnalizować odrębność regionu lubuskiego na podstawie kultury ludowej; celowo pominęłam problemy rozwoju regionu pod względem gospodarczym, kulturowym (w rozumieniu powstawania instytucji upowszechniania kultury) i naukowym (wyrażającym się zakładaniem wyższych uczelni). Osiągnięcia te stanowią wprawdzie o specyfice regionu, jednakże są to zagadnienia złożone, wymagające odrębnego opracowania.

Region lubuski tworzył się na podłożu kultur wniesionych przez powojennych przybyszów. W tej części ziem zachodnich dominowała bowiem ludność napływowa. Według statystyki z 1950 roku w powstałym wtedy województwie zielonogórskim autochtoni stanowili tylko 2,8%, a przybysze 97,2% ogółu mieszkańców⁷.

Ludność napływową można podzielić na trzy kategorie, a mianowicie: osadników z obecnego terenu Polski, repatriantów z byłego Związku Radzieckiego i reemigrantów⁸.

⁴ L. G o ł d y k a: *Uwagi socjologa*. „Studia Zielonogórskie” 1997, T. 3, s. 25–26.

⁵ J. T o p o l s k i: *Jestem za Ziemią Lubuską*. „Studia Zielonogórskie” 1997, T. 3, s. 42.

⁶ Na taki wyznacznik regionu wskazuje K. Kwaśniewski. Por. *Słownik etnologiczny. Terminy ogólne*. Red. Z. S t a s z c z a k. Poznań 1987, s. 305.

⁷ L. K o s i Ń s k i: *Pochodzenie ludności Ziemi Zachodnich*. W: *Problemy rozwoju gospodarczego i demograficznego Ziemi Zachodnich w latach 1945–1950*. Poznań 1960, s. 145.

⁸ Podaję za: J. B u r s z t a: *Kategorie ludności i ich typ kulturowy*. W: *Przemiany społeczne na Ziemiach Zachodnich*. Poznań 1967, s. 134. Istnieje również inny podział ludności napływowej na ziemie zachodnie i północne, a mianowicie na migrantów wewnętrznych i zewnętrznych (przesiedleńców, repatriantów, reemigrantów); podział taki przyjęła A. Magierska. Por. A. M a g i e r s k a: *Ziemie Zachodnie i Północne w 1945 roku. Kształtowanie się postaw polityki integracyjnej państwa polskiego*. Warszawa 1978.

Jak wynika ze statystyki demograficznej, osadnicy stanowili ponad połowę ludności napływowej. Byli to przybysze z sąsiedniego województwa poznańskiego, a także z bydgoskiego, gdańskiego, olsztyńskiego, białostockiego, krakowskiego, rzeszowskiego⁹. Repatrianci reprezentowali kulturę ludową Wileńszczyzny, Polesia, rejonu lwowskiego, tarnopolskiego, stanisławowskiego, Wołynia. We wsiach ziemi lubuskiej zamieszkały też nieliczne rodziny ze Słowacji.

Wśród reemigrantów w osadnictwie wiejskim zaznaczyła się ludność z Bukowiny rumuńskiej, z województwa Czerniowce. Byli to potomkowie górali z okolic Czadcy, którzy u progu ubiegłego stulecia opuścili swe górskie siedziby i osiedlili się na Bukowinie¹⁰. Drugą grupę reemigrantów stanowili Polacy wywodzący się z nad Dniestru, od dwóch pokoleń żyjący na Bukowinie, trzecią – ludność o rodowodzie huculskim, określająca siebie jako Polaków z Rumunii.

Zasiedlenie ziemi lubuskiej było nie tylko zjawiskiem demograficznym, ale i faktem kulturowym, ponieważ ludność ta przeniosła na nowo zamieszkały teren swoją tradycyjną kulturę, stanowiącą jej wielopokoleniowy dorobek, w sensie materialnym, społecznym i duchowym. Przybysze przeszczepili w nowe środowisko swoje zwyczaje i obrzędy, folklor; artyści i rzemieślnicy ludowi tutaj kontynuowali swoje prace twórcze i wytwórcze; przywieziono wytwory materialne stanowiące wyposażenie domu i gospodarstwa wiejskiego, tradycyjne stroje, tkaniny i wiele innych. Cały ten „bagaż” kulturowy miał odtąd stanowić właściwość nowo zamieszkanego terenu.

Wszystkie te grupy ludnościowe reprezentowały odmienne dziedzictwo kulturowe, różne wzory zachowań i postaw, jak też różny poziom rozwoju cywilizacyjnego. Wartości kulturowe wniesione przez nowych mieszkańców ziemi lubuskiej zaważyły na kształcie przestrzeni kulturowej krystalizującej się na tym terytorium.

Kształtowanie się nowej przestrzeni kulturowej, wyrażające się w powstaniu odrębnego regionu, okazało się procesem długotrwałym. Nieodzownym warunkiem zaistnienia tego procesu było zaakceptowanie przez osiedleńców nowego miejsca zamieszkania, poczucie się „u siebie”.

Ludność napływowa, zwłaszcza ta jej część, która przybyła tu zmuszona sytuacją polityczną, a nie z dobrowolnego wyboru, z trudem przystosowywała się do nowego środowiska. Została ona wyrwana ze swego rodzinnego podłoża i osadzona w zupełnie innych realiach materialnego bytu. Dom, w którym zamieszkało, był domem poniemieckim, gospodarstwo nie było ojcowizną. Trud-

⁹ L. K o s i ń s k i: *Przeobrażenia demograficzne na Ziemiach Zachodnich*. W: *Przemiany społeczne...*, s. 99.

¹⁰ Górale czadeccy osiedlili się również w województwie wrocławskim (por. M. M e y s n e r - R o z t w o r o w s k a: *Z badań nad kulturą ludową reemigrantów polskich z Rumunii na Dolnym Śląsku*. „Zeszyty Etnograficzne” [Wrocław] 1965, T. 1, s. 105) i w województwie piłskim (por. G. W. D ą b r o w s k a: *Pieśń ojczyźnej ziemi*. Warszawa 1997, s. 167).

ności adaptacyjne znacznej liczby mieszkańców wsi potęgowało poczucie tymczasowości. Układy polityczne stale budziły niepokój; niektórych repatriantów gnębiła niepewność, czy naprawdę pozostaną tutaj na zawsze.

Proces adaptacji do nowego środowiska ułatwiałoby utrzymywanie więzi gospodarczej i kulturowej pomiędzy przybyszami o tym samym rodowodzie rodzimym, szczególnie tam, gdzie zasiedlali oni mniej więcej zwarte terytorium lub stanowili większość jego mieszkańców. Wykonywano wspólnie pracę na roli, udzielano sobie pomocy sąsiedzkiej¹¹. Dało się zaobserwować świadczenia wzajemnej pomocy przy zagospodarowywaniu się w poniemieckich gospodarstwach. Rzemieślnicy pochodzący z tych samych stron wzajemnie się wspierali i podejmowali wspólnie wytwórczość¹². Współistnienie ludności o tym samym pochodzeniu rodzimym sprzyjało podtrzymywaniu tradycji wyniesionej z macierzystych regionów, ułatwiałoby przekazywanie wzorów kulturowych następnym pokoleniom przez ustępującą generację, umożliwiało stworzenie rekonstrukcji stron rodzinnych w nowych warunkach lokalnych, w których obce im były relikty niemieckiej kultury, natomiast bliska społeczność wioskowa.

Na proces przystosowywania się do nowego środowiska ogromny wpływ miało zróżnicowanie regionalne przybyszów. Wynikały stąd konflikty międzygrupowe, zwłaszcza tam, gdzie żyli oni w rozproszeniu, po kilka rodzin z każdej grupy regionalnej w danej wsi. W codziennych kontaktach następowało wzajemne wartościowanie wytworów kulturowych, zwyczajów i obyczajów, strojów, zdobnictwa wnętrza domu mieszkalnego. Im większe było zróżnicowanie kulturowe i cywilizacyjne stykających się ze sobą grup regionalnych, tym ostrzejsze budziły się konflikty.

Czyż więc można się było spodziewać, że na terytorium zamieszkanym przez ludność o tak różnej tradycji kulturowej powstanie społeczność połączona wspólnym mianem – Lubuszanie, która swoją działalnością ukształtuje odrębny region?

Przykładów zrastania się społeczeństwa lubuskiego dostarcza obserwacja kultury ludowej, przekształcającej się w toku przemian w okresie powojennym. Warunkiem powstania regionu lubuskiego było wyciszenie konfliktów międzygrupowych i wyrobienie przekonania, iż mieszkańcy tego regionu reprezentują równoprawne odmienne kultury, które mogą współistnieć bezkolizyjnie i zostać zaakceptowane przez ogół społeczeństwa zarówno w mieście, jak i na wsi.

Już w początkowych latach po osiedleniu, mimo dominowania kontrowersyjnych postaw, w stosunkach pomiędzy grupami osadniczymi zdarzały się harmonijne współdziałania, o czym świadczą zapisy pamiętnikarskie osadników¹³.

¹¹ S. N o w a k o w s k i: *Procesy adaptacji i integracji w środowisku wiejskim i miejskim Ziemi Zachodnich*. W: *Przemiany społeczne...*, s. 194.

¹² B. K o ł o d z i e j s k a: *Rzemiosło garncarskie w Zielonogórskim*. Poznań–Wrocław 1973, s. 142–144.

¹³ *Wieś zielonogórska w 40-leciu PRL*. Zielona Góra 1985.

Akceptacja współmieszkańców wsi o innym rodowodzie regionalnym była pierwszym przejawem powstawania nowych społeczności lokalnych.

Oznaką stabilizacji i zadomowienia się w tym regionie stało się podjęcie wytwórczości i twórczości przez napływowych rzemieślników i artystów ludowych. Działalność ta wzbogaciła tę przestrzeń kulturową o rodzaje wytwórczości ludowej, które tu już albo zostały zapomniane, jak garncarstwo, tokarstwo ręczne, niektóre techniki plecionkarskie, albo ich tu nigdy nie było, jak pisanekarstwo, wielobarwna wycinanka. Nie wszystkie te dziedziny uzyskały od razu pełną aprobatę i akceptację społeczną. Niektóre wyroby wręcz odrzucano, jak na przykład gliniane naczynia do gotowania, których grupy ludności o wyższym standardzie cywilizacyjnym nie uznawały za potrzebne w gospodarstwie domowym. Podobnie wycinanka łowicka, którą Łowiczanka ozdobiła swoje mieszkanie, nie uzyskała akceptacji sąsiadek, ponieważ wytwór ten nie był im znany. Podobnych przykładów dostarczała obserwacja innych dziedzin ludowej twórczości, niemniej ważny jest fakt, iż dziedziny te zadomowiły się tu na stałe i obok kultury ludności autochtonicznej stanowią cenny składnik współczesnej kultury ludowej regionu.

Czynnikiem przyczyniającym się do szybszej integracji współczesnych mieszkańców ziemi lubuskiej było wzrastanie młodego pokolenia, któremu obce były konflikty międzygrupowe z pierwszych lat powojennych. Młodzi, urodzeni na tej ziemi, nie znali miejsc pochodzenia rodziców i dziadków. Ziemia lubuska stała się ich jedyną ojczyzną. Młodzież, uczęszczająca do tych samych szkół, spędzająca podobnie czas po nauce czy po pracy, nie dopatrywała się między sobą różnic regionalnych. Dla najmłodszej generacji kultura ludowa stanowi jedność mimo jej genetycznego zróżnicowania. Jest ona traktowana jako kultura regionu, w którym dzieci te urodziły się i gdzie mieszkają. W opinii najmłodszych mieszkańców tego regionu wszystkie przejawy kultury ludowej są „tutejsze”, czyli lubuskie.

Ważnym czynnikiem integrującym społeczeństwo lubuskie było utożsamianie się ludności napływowej z nowo zamieszkanym regionem¹⁴. Zjawisko identyfikacji współczesnych mieszkańców wsi z ziemią lubuską przejawiało się w nawiązywaniu do miejscowej tradycji, nazwanej tu „lubuską”, w wielu dziedzinach twórczości artystycznej. Na przykład w rzeźbie zaznaczyła się tematyka „lubuska” – rzeźbiono kapele kozłarskie, charakterystyczne dla folkloru ludności autochtonicznej, postacie w strojach ludowych tejże ludności. Wycinankarz z Zielonej Góry, rodem z Nowosądecczyny, określał swoje prace jako lubuskie wycinanki, a sobie nadał miano wycinankarza lubuskiego. Próbo-

¹⁴ A. Szyfer podaje, że „równoległe do trwających przeobrażeń na ziemiach zachodnich przebiega proces utożsamiania się osadników z nowym miejscem zamieszkania” – A. S z y f e r: *Procesy kulturowe na ziemiach zachodnich i północnych z podkreśleniem roli kultury autochtonicznej*. W: *Etnologia i folklorystyka wobec problemu tworzenia się nowego społeczeństwa na ziemiach zachodnich i północnych*. Red. D. S i m o n i d e s. Opole 1987, s. 33.

wano wykonać pisankę lubuską, czerpiąc motywy zdobnicze z haftów na tiulowych czepkach. W twórczości artystycznej stwierdzono też motywy związane z Zieloną Górą i tradycją winobrania. Te także określano jako lubuskie, ponieważ Zielona Góra była uznawana za stolicę ziemi lubuskiej.

Nie znaczy to jednak, iż wszyscy rękodzielnicy ludowi szukali dla swojej twórczości inspiracji w „lubuskiej” tradycji. Nadal dochowywano wierności dawnej twórczości rodem ze swych regionów pochodzenia. Jednakże zmieniły się jej uwarunkowania. Przestała być wartością hermetycznie zamkniętą we własnej grupie regionalnej, zaczęła przenikać do grup ludzi o innym pochodzeniu rodzimym. Na przykład szopkarz z Krakowskiego urządzał przedstawienia, na które przychodziła cała wieś, a niekiedy odwiedzał ze swoją szopką inne wsie, w których mieszkali osadnicy z różnych stron¹⁵.

Prace twórców ludowych dzięki wystawom, kiermaszom, konkursom przeniknęły do środowiska miejskiego. Przestano pytać o rodowód wytworów oglądanych na kiermaszach. Dla odbiorców miejskich sprzedawane pisanki białołostockie, wileńskie, ukraińskie, bukowińskie były po prostu tutejsze. Zaakceptowanie współczesnej twórczości ludowej wyraziło się w poczuciu dumy z jej obecności w regionie, twórczości wprawdzie zróżnicowanej, ale bliskiej, tutejszej.

Przykładem zrozumienia dla różnorodności tradycji są prezentacje folklorystyczne z okazji uroczystości państwowych bądź regionalnych. Folklor prezentują jednocześnie zespoły ludności autochtonicznej i ludności napływowej. Odmienność regionalna nie budzi kontrowersji, jak to było w pierwszych latach powojennych. Folklor ten mimo zróżnicowania jest postrzegany jako wspólny, charakterystyczny dla tej ziemi.

Ważną okolicznością sprzyjającą krystalizowaniu się odrębnego regionu jest to, iż w kulturze wsi obserwuje się zjawiska zupełnie nowe. Obok przetrwałych i zaakceptowanych elementów kulturowych – miejscowych i wniesionych przez powojennych migrantów – tworzą się nowe wartości, które wspólnie z tamtymi budują nową tradycję. Tradycja ta nadaje regionowi własne oblicze kulturowe, bliskie innym obszarom ziem zachodnich¹⁶.

Przejawem tego zjawiska jest współczesna twórczość folklorystyczna¹⁷ – spontaniczna, powstająca w środowisku wiejskim, na jego potrzeby i przez nie akceptowana. Jest odzwierciedleniem bieżącego życia i lokalnych potrzeb kul-

¹⁵ Na uczestnictwo w zespołach obrzędowych grup o różnym pochodzeniu regionalnym wskazuje również A. S z y f e r: *Procesy kulturowe...*, s. 29.

¹⁶ D. Simonides uważa, że możemy już mówić o tradycji regionu dolnośląskiego, zielonogórskiego, koszalińskiego czy szczecińskiego. Wyznacznikiem tych regionów jest „odrębna tradycja regionalna, własna tożsamość kulturowa, oparta na wytworzonej tu tradycji”. Zob. D. S i m o n i d e s: *Folklor jako odzwierciedlenie tworzenia się nowych społeczności regionalnych na ziemiach zachodnich i północnych*. W: *Etnologia i folklorystyka...*, s. 133.

¹⁷ J. Burszta wyróżnia współcześnie trzy rodzaje folkloru: tradycyjny, rekonstruowany (folklorizm) oraz współczesny. Por. *Słownik etnologiczny...*, s. 126.

turalnych. Współczesna twórczość folklorystyczna zawiera treści wynikające z poczucia więzi z nowo zamieszkanym regionem. Są to pieśni o własnej wsi, o regionie, o swojej społeczności lokalnej.

Folklor ten tworzą członkinie zespołów śpiewaczych, powstających samorzutnie w poszczególnych wsiach i małych miasteczkach, najczęściej przy Kołach Gospodyń Wiejskich. Zespoły utożsamiają się z własną wsią, a wiele z nich bierze swoje miano od jej nazwy, na przykład „Broniszowianki” od wsi Broniszów, „Łazowianki” od nazwy Łaz, „Gościeszanki”, „Łęczyczanki” i inne. Takich zespołów w województwie zielonogórskim jest ponad dwadzieścia. Uczestnictwo w nich łączy członkinie, mimo niekiedy odmiennego pochodzenia rodzimego. Członkinie zespołów podkreślają radość ze wspólnego śpiewania, wspólnych występów w przeglądach i festiwalach. Udział w takich imprezach owocuje pieśniami okolicznościowymi.

Podobne zespoły powstają też w innych częściach ziem zachodnich i północnych. W repertuarze tych zespołów, oprócz pieśni o własnym regionie, znajdują się utwory o treści patriotycznej, a także pieśni dawne, przeniesione ze stron rodzinnych. Forum prezentacji tych zespołów są liczne przeglądy i festiwale, z których warto wymienić Przegląd Zespołów Śpiewaczych „Ziemia i pieśń” w Szprotawie, organizowany od 1993 roku, oraz istniejący od czterech lat Festiwal Współczesnej Kultury Ludowej w Wolinie.

Wraz z nasileniem się tendencji do zakładania tego rodzaju zespołów wokalnych zrodził się problem ubioru ich członkiń. Ten sam problem znany jest z terenu Dolnego Śląska¹⁸. Kryteria projektowania strojów dla zespołów są przedmiotem częstych dyskusji na spotkaniach towarzyszących przeglądom i festiwalom. Pytania o postać strojów kierują do etnografów kierownicy i instruktorzy zespołów. Odpowiedź nie jest łatwa.

Sprawa staje się zupełnie klarowna, gdy członkinie zespołu pochodzą z tych samych stron; na przykład góralki czadeckie, które założyły zespół wokalny „Wichowianki” (nazwa pochodzi od wsi Wichów), ubierają się w swoje tradycyjne stroje. Natomiast kłopot sprawia ustalenie stroju dla zespołu, którego członkinie mają różne pochodzenie regionalne. Zespoły te zakładają zazwyczaj stroje własnego pomysłu, oparte na schemacie: spódnica, bluzka, często biała, niekiedy haftowana, gorset lub kamizelka, ewentualnie także fartuch. Kolorystyka dowolna, niekiedy związana z nazwą zespołu, na przykład zespoły o nazwie „Wrzos” ubierają się w stroje w kolorze tegoż kwiatu. Strój projektowany dla danego zespołu nie jest powtórzeniem jakiegokolwiek ludowego stroju polskiego. Jest strojem nowym, stworzonym przez nowych mieszkańców tego terenu i na potrzeby tegoż regionu. Stanowi jeden z elementów wspólnie wypracowywanej tradycji, zgodnej z oczekiwaniami i specyfiką kulturową spo-

¹⁸ B. B a z i e l i c h: *Odzież i strój tradycyjny w procesie zmian na Dolnym Śląsku po 1945 roku*. W: *Etnologia i folklorystyka...*, s. 125.

łeczności wiejskiej dnia dzisiejszego i jako taki powinien być, jak sędzę, zaakceptowany. Zdania na ten temat są jednak podzielone.

Przykładów wypracowywania wspólnej tradycji dostarczają zjawiska z dziedziny kultury społecznej, zwyczaje i obrzędy. Sprawowanie ich przekracza granice środowiska wiejskiego i zaczyna łączyć społeczeństwo miejskie. Zwyczaje dożynkowe przybierają różne postacie lokalne przez dodanie im elementów zabawy i rozrywki. Wieńce żniwne są przykładem wspólnego działania kobiet wiejskich o różnym pochodzeniu rodzimym. Są jednocześnie sejsmografem przemian w świadomości zbiorowej. Wieńce wykonywane przed przemianami politycznymi 1989 roku cechowało dodawanie symboli związanych z historią PRL-u, wieńce przygotowywane po tej dacie zawierają elementy sakralne – krzyże, monstrancje, kapliczki.

Zwyczaj powitania wiosny – topienie marzanny – oscyluje między wsią a miastem. Jest to w zasadzie zabawa dzieci i młodzieży i nikt tu nie pyta, które z grup ludnościowych zwyczaj ten zaprowadziły. Marzanna stała się również lubuska.

Przykłady jednoczenia się różnych tradycji regionalnych obserwuje się również w świętowaniu Bożego Narodzenia i Wielkanocy.

Nie można już poddać w wątpliwość stwierdzenia, że region lubuski stał się obszarem kulturowym. Elementy kulturowe rodem z ludowej tradycji wnikają w rzeczywistość i współdziałają w jej dalszym rozwoju. „W warunkach przeobrażeń społecznych [...] uwypukla się to, co trwałe, co gwarantuje ciągłość, sensowność i celowość działań i zachowań ludzi.”¹⁹

W toku przemian tworzy się nowa kultura ludowa, która nie jest wypadkową kultury miejscowej i kultur wniesionych przez ludność napływową, lecz kulturą, w której tkwią elementy tychże kultur przetrwałe na użytek ogółu i przez ten ogół przyjmowane za swoje. Tradycyjne elementy są wzbogacane nowymi treściami, które niesie dzień dzisiejszy. Jednocześnie „rodzą się – jak pisze K. Pietkiewicz – nowe więzi międzyludzkie i nowa wspólnota kulturowa”²⁰. Integracja społeczno-kulturowa na ziemiach zachodnich nie musi bowiem prowadzić do ujednolicenia kultury, lecz do „zespalandia się ludzi w ramach nowych społeczności terytorialnych i stworzenia koniecznych struktur kulturowych”²¹.

Na skutek ostatniej reformy administracyjnej ponownie zmienił się obszar regionu lubuskiego. Myślę, że nie wpłynie to na jego dezintegrację. Tym razem jednak określenie „lubuski” znalazło swoje miejsce w ustaleniach rangi państwowej, powołano bowiem lubuskie województwo. Tak więc pierwotna nazwa

¹⁹ P. D a h l i g: *Muzyka ludowa we współczesnym społeczeństwie*. Warszawa 1987, s. 83.

²⁰ K. P i e t k i e w i c z: *Rola i znaczenie artystycznej tradycji ludowej we współczesnej kulturze polskiej*. „Polska Sztuka Ludowa” 1963, nr 2.

²¹ Z. J a s i e w i c z: *Rodzina a procesy integracji społeczno-kulturowej. Z etnograficznych badań na ziemiach zachodnich i północnych*. W: *Etnologia i folklorystyka...*, s. 39.

o walorze historycznym i symbolicznym została usankcjonowana aktem prawnym, stała się także synonimem jedności terytorialnej i kulturowej, co starałam się wykazać na przykładzie kultury ludowej tego regionu.

The Lebus region – a new cultural area

S u m m a r y

The region of Zielona Góra ("Ziemia Lubuska" ["Lebus land"]) is a new idea, it goes back, however, to fifty years ago. The adjective "lubuski" comes from the term "Ziemia Lubuska" which was a name given to the western districts of the Poznań province attached to it after the Second World War. This historical name was transferred to the Zielona Góra province that came into being in 1951. Thus an administrative unit led to the formation of a new region.

The Zielona Góra region developed as a result of political, economic and cultural processes that took place in the after war period. The emergence of this region was also favoured by the cultural features of its inhabitants. The main determinant of the region's development was exactly the human factor, the modern inhabitants of the province. Their attachment to the new region expressed itself through their calling themselves "Lubuszenie" ("Lebus people").

The article presents the individuality of the region on the basis of its folk culture.

The growth of the Zielona Góra region was conditioned by the cultural formations that the after war newcomers brought with themselves. These people grafted on the newly settled land their own traditional culture which was their heritage of many generations' work in the material, social, and spiritual sense. The cultural values introduced by the new inhabitants of the region shaped the cultural space that emerged in that area. An important condition for the success of this process was the acceptance of the new homeland by the settlers, their feeling that they were at home.

Our observation of the folk culture provides enough evidence for the society of the region integrating and transforming in the course of the historical process. The region's propitious development was dependent on the placation of conflicts between various groups, and on persuading people that they represented equivalent cultures that could peacefully co-exist and be accepted by the entire society of the region.

The factor that accelerated the integration was the growth of a new generation that knew nothing of the traditional conflicts. For the young people born in the Zielona Góra region this was their only homeland.

Another important factor in the rise of the new region was the formation of new values which, together with the old ones, endow this region with its own cultural image. Examples of such developments are provided by such social phenomena as customs and rituals.

It is now an indisputable fact that Zielona Góra cultural region exists, which was officially sanctioned by the recent establishment of the Lebus province.

Lubuser Region – ein neues Kulturgebiet

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Lubuser Region ist ein neuer Begriff, der jedoch eine ein halbes Jahrhundert alte Abstammungsgeschichte zurückblicken kann. Die Bezeichnung „Lubuser“ stammt von dem geographischen Eigennamen Lubuser Land ab, den man den Kreisen der westlichen Gebiete gegeben hat, die man nach dem II. Weltkrieg an die Woiwodschaft Posen angeschlossen hat. Dieser historische Name ging auf die Woiwodschaft Grünberg über, die 1951 ins Leben gerufen wurde. Die Verwaltungseinheit wurde zur Geburtsstätte einer neuen Region.

Die Lubuser Region entstand infolge der politischen, wirtschaftlichen und kulturellen Prozesse, die in der Nachkriegszeit stattfanden. Die Aussonderung der Region erfolgte aufgrund der kulturellen Eigenart der dieses Gebiet bewohnenden Leute. Zu dem wichtigsten Merkmal der Region wurde somit der menschliche Faktor – gegenwärtige Einwohner der Woiwodschaft Grünberg, die direkt die Richtung der Entwicklung dieses Gebiets beeinflussten. Das Zugehörigkeitsgefühl zu der neu entstandenen Region fand seinen Ausdruck darin, dass sich deren Einwohner Lubuser zu bezeichnen begannen.

In dem Artikel wurde die Eigenart der Region anhand der Volkskultur dargestellt.

Die Lubuser Region formte sich auf den Grundlage der Kulturen, die von den Ankömmlingen der Nachkriegszeit eingebracht wurde. Diese Bevölkerung brachte auf die neuen Gebiete ihre herkömmliche Kultur, in der sich materielle, soziale und geistige Errungenschaften und Erfahrungen vieler Generationen widerspiegeln. Diese von den neuen Einwohnern des Lubuser Landes eingebrachten Kulturwerte prägten in entscheidendem Maße die Gestalt des Kulturrumes, der sich auf diesem Gebiet formte. Eine wichtige Voraussetzung für das Gelingen dieses Prozesses war die Akzeptanz durch die Einwohner des neuen Wohnorts, das Entstehen des Gefühls des „Zu-Hause-Sein“.

Die Beispiele für das Zusammenwachsen der Lubuser Gesellschaft liefern die Beobachtungen der Volkskultur, die sich während der Veränderungen umgewandelt hat. Die Voraussetzung für das Entstehen der Lubuser Region war das Abschaffen der Konflikte zwischen einzelnen Gruppen und das Schaffen der Überzeugung, daß die die Einwohner des Gebiets gleichberechtigte Kulturen vertreten, die sich konfliktfrei nebeneinander entwickeln und durch die ganze Lubuser Gesellschaft angenommen werden können.

Ein wichtiger Faktor, der zu der schnelleren Integration der gegenwärtigen Einwohner des Lubuser Landes beitrug, ist im Heranwachsen der jungen Generation zu suchen, der die Konflikte zwischen den einzelnen Gruppen fremd waren. Für die Jugendlichen, die in dem Lubuser Land geboren wurden, stellt dieses Gebiet die einzig vorstellbare Heimat dar.

Zu dem Entstehen einer neuen Region trägt in hohem Maße das Bilden neuer Werte bei, die zusammen mit den alten die neue Tradition aufbauen. Diese Tradition verleiht der Region die eigenständige kulturelle Identität. Beispiele für die Herausbildung der gemeinsamen Tradition liefern Erscheinungen aus dem Bereich der sozialen Kultur, Sitten und Bräuche.

Die Lubuser Region als Kulturgebiet ist zur Tatsache geworden. Diese Tatsache fand mit dem Entstehen der Lubuser Woiwodschaft ihre volle Anerkennung.